

SPIS TREŚCI

WSCHÓD	5
Wprowadzenie	7
I. Bliski Wschód u progu historii – powstanie najstarszych centrów cywilizacyjnych (II połowa IV tysiąclecia p.n.e.)	17
Ponadregionalne związki kulturowe u schyłku neolitu	17
Rewolucja miejska i powstanie pierwszych miast-państw	22
II. Rozkwit wielkich cywilizacji starożytnego Bliskiego Wschodu w III i II tysiącleciu p.n.e.	29
<i>Mezopotamia i Elam</i>	29
1. Warunki naturalne i krainy historyczne	29
2. Źródła pisane	32
3. Historia polityczna Mezopotamii do końca II tysiąclecia p.n.e.	35
4. Ustrój, społeczeństwo i gospodarka	59
5. Wierzenia religijne	64
6. Kultura	67
7. Elam w III i II tysiącleciu p.n.e.	75
<i>Egipt</i>	79
1. Warunki naturalne i krainy historyczne	79
2. Źródła pisane	82
3. Historia polityczna Egiptu do końca II tysiąclecia p.n.e.	84
4. Ustrój, społeczeństwo i gospodarka	99
5. Religia	104
6. Kultura	108
<i>Anatolia – państwo Hetytów</i>	115
1. Warunki naturalne i krainy historyczne	115
2. Źródła pisane	116
3. Historia polityczna Anatolii w czasach dominacji Hetytów	118
4. Ustrój, społeczeństwo i gospodarka Hetytów	127
5. Wierzenia religijne	128
6. Literatura	130
<i>Syria i Palestyna (Kanaan)</i>	132
1. Warunki naturalne i krainy historyczne	132
2. Źródła pisane	133
3. Historia polityczna Syro-Palestyny do schyłku II tysiąclecia p.n.e.	134
4. Ustrój, społeczeństwo i gospodarka	140
5. Wierzenia religijne	141
6. Kultura	142

III. Czasy wielkich przemian – migracje z przełomu II i I tysiąclecia p.n.e. oraz ich skutki	145
<i>Migracje północne – wędrówki Ludów Morza i innych plemion</i>	147
<i>Migracje ludów semickich – Aramejczycy, Hebrajczycy i inni</i>	151
<i>Skutki wielkich migracji oraz powstanie nowego porządku politycznego i etnicznego w I połowie I tysiąclecia p.n.e. w zachodniej części starożytnego Bliskiego Wschodu</i>	154
1. Księstwa aramejskie i posthetyckie w Syrii i Cylicji	155
2. Hebrajczycy w Palestynie	156
3. Fenicja	161
4. Państwa Anatolii – Frygia i Lidia	166
5. Egipt w pierwszej części Okresu Późnego	167
IV. Bliski Wschód w czasach dominacji asyryjskiej (IX–VII w. p.n.e.)	169
<i>Fenomen Asyrii</i>	169
<i>Odrodzenie się Asyrii</i>	171
<i>Walka o władzę nad „światem”</i>	172
1. Etap I: czas wielkich zwycięstw i chwały	172
2. Etap II: podbój świata bliskowschodniego i utworzenie imperium	177
3. Organizacja imperium asyryjskiego	182
<i>Nowe zagrożenia w VII w. p.n.e. i upadek państwa</i>	186
V. Ostatni wiek niepodległości – państwa sukcesyjne po upadku Asyrii	191
<i>Potęga chaldejskiej Babilonii</i>	191
<i>Rozwój państwa Medów</i>	196
<i>Egipt w czasach XXVI dynastii z Sais</i>	198
VI. Imperium perskie Achemenidów	201
<i>Historia polityczna</i>	201
1. Początki państwa perskiego	201
2. Czasy wielkich podbojów	202
3. Organizacja imperium	205
4. Imperium Achemenidów do najazdu Aleksandra Macedońskiego	208
<i>Integracja społeczeństw bliskowschodnich w monarchii perskiej</i>	214
<i>Religia i kultura perska</i>	216
Słownik ważniejszych pojęć i terminów	219
Zestawienie najważniejszych dat	223
Wskazówki bibliograficzne	229
GRECJA	231
Uwagi wstępne	233
1. Kraj i ludzie	233
2. Źródła	234
3. Uwagi o terminologii i chronologii	236
<i>Grecja w epoce brązu</i>	237
1. Kreta minojska	237
2. Kultura mykeńska	241
<i>Spółeczeństwo i polityka w epoce archaicznej</i>	249
1. Grecja w początkach I tysiąclecia p.n.e.	249
2. Kształtowanie się struktur społecznych i form sprawowania władzy	251
3. Kolonizacja	260
<i>Kultura Grecji archaicznej</i>	263
1. Literatura	263
2. Początki filozofii	266
3. Sztuka	268

<i>Dwie drogi rozwoju – Sparta i Ateny</i>	272
1. Ustrój i społeczeństwo Sparty	272
2. Od Solona do Klejstenesa – Ateny w VI w. p.n.e.	277
<i>Epoka wojen perskich</i>	282
1. Miasta greckie w Azji Mniejszej. Przyczyny wojen perskich	282
2. Przebieg konfliktu	283
3. Powstanie symmachii ateńskiej i konflikt ze Spartą	287
<i>Demokracja ateńska</i>	291
1. Perykles i jego reformy	291
2. Demokracja – teoria i praktyka	292
3. Społeczeństwo Aten w epoce klasycznej	296
4. Symmachia ateńska w czasach Peryklesa	300
<i>Wojna peloponeska</i>	302
1. Przyczyny wojny peloponeskiej	302
2. Charakter i etapy konfliktu	303
3. Wojna i demokracja. Przewroty oligarchiczne w Atenach	311
<i>Walki o hegemonię w Grecji w I połowie IV w. p.n.e.</i>	317
1. Dominacja Sparty	317
2. Teby i rozpad symmachii spartańskiej	320
3. II Związek Morski	322
4. Przemiany w świecie greckim po wojnie peloponeskiej	323
<i>Wierzenia starożytnych Greków</i>	327
1. Mit i mitologia	327
2. Charakterystyka religii greckiej	330
<i>Kultura Grecji w epoce klasycznej</i>	338
1. Filozofia	338
2. Literatura	344
3. Rozwój sztuki greckiej w V i IV w. p.n.e.	352
<i>Ekspansja Macedonii w II połowie IV w. p.n.e.</i>	357
1. Panowanie Filipa II (360–336 r. p.n.e.)	357
2. Podboje Aleksandra Wielkiego (336–323 r. p.n.e.)	362
<i>Powstanie i rozwój państw hellenistycznych</i>	369
1. Następcy Aleksandra	369
2. Charakterystyka monarchii hellenistycznej	371
3. Grecja i Macedonia pod rządami Antygonidów	374
4. Monarchia Seleukidów	378
5. Państwo Ptolemeuszów w Egipcie	382
6. Poleis greckie w epoce hellenistycznej	385
<i>Kultura grecka w epoce hellenistycznej</i>	387
1. Nauka i literatura	387
2. Główne kierunki filozofii hellenistycznej	391
3. Nowe zjawiska w religii hellenistycznej	392
Słownik ważniejszych pojęć i terminów	395
Zestawienie najważniejszych dat	401
Wskazówki bibliograficzne	405
RZYM	409
I. Rzym królewski i republikański	411
<i>Ogólna charakterystyka Italii i jej ludności</i>	411
<i>Powstanie miasta-państwa Rzymu. Okres królewski</i>	417

1. Powstanie Rzymu w świetle tradycji i badań naukowych	417
2. Ustrój Rzymu królewskiego	420
<i>Początki republiki rzymskiej. Walka patrycjuszów z plebejuszami</i>	423
<i>Podbój Italii i jego skutki</i>	426
1. Główne etapy podboju	426
2. Rzym	429
3. Kolonie	429
4. Municypia	430
5. Socii	430
<i>Ustrój społeczno-ekonomiczny Rzymu w III w. p.n.e. Gospodarka i społeczeństwo</i>	431
1. Rozwarstwienie społeczeństwa rzymskiego	431
2. Organizacja armii rzymskiej	433
3. Ustrój polityczny Rzymu w III w. p.n.e.	435
4. Wierzenia religijne. Ideał Rzymianina	438
<i>Wielkie podboje w rejonie Morza Śródziemnego (264–146 r. p.n.e.)</i>	441
1. I wojna punicka (264–241 r. p.n.e.)	441
2. II wojna punicka (218–201 r. p.n.e.)	443
3. Wojny macedońskie	447
4. III wojna punicka (149–146 r. p.n.e.)	449
<i>Przemiany ekonomiczno-społeczne w epoce wielkich podbojów</i>	451
1. Znaczenie prowincji	451
2. Zmiany w rolnictwie włoskim w II i I w. p.n.e.	452
3. Rola niewolników w produkcji	453
4. Gładiatorzy	455
5. Plebs miejski. Proletariat rzymski	455
6. Ekwici – nowa, uprzywilejowana warstwa społeczna	456
7. Wzrost znaczenia <i>nobilitas</i>	458
<i>Łatamanie się podstaw ustroju rzymskiego w okresie schyłku republiki (133–30 r. p.n.e.).</i>	
<i>Walki społeczne i główne wydarzenia polityczne</i>	460
1. Kwestia agrarna	461
2. Problem sprzymierzeńców	466
3. Powstania niewolników	468
<i>Dojście do władzy Juliusza Cezara i jego dyktatura</i>	473
1. Zróżnicowanie społeczeństwa rzymskiego u schyłku republiki	473
2. Nadzwyczajna pozycja wodza. I wojna domowa (83–82 r. p.n.e.)	476
3. Geneza I triumwiratu i namiestnictwo Cezara w Galii	477
4. II wojna domowa (49–45 r. p.n.e.)	479
5. Społeczne, polityczne i ideologiczne podstawy dyktatury Cezara	480
<i>Przeobrażenia w kulturze rzymskiej w III–I w. p.n.e.</i>	487
1. Przemiany obyczajów	487
2. Hellenizacja kultury rzymskiej	488
3. Przemiany religijne	490
4. Filozofia i literatura rzymska	495
II. Wczesne cesarstwo rzymskie (pryncypat)	497
<i>Panowanie Oktawiana Augusta. Powstanie nowego ustroju – pryncypatu</i>	497
1. Walki o władzę po śmierci Cezara	497
2. Pryncypat jako forma ustroju politycznego	500
3. Przemiany kulturalne za Augusta. Reformy religijne	503
<i>Główne kierunki ekspansji rzymskiej w I i II w. n.e.</i>	514
1. Panowanie dynastii julijsko-klaudyjskiej (14–68 r. n.e.)	514

2. Dynastia Flawiuszów (69–96 r. n.e.)	516
3. Dynastia Antoninów (96–192 r. n.e.)	520
<i>Przemiany ekonomiczno-społeczne w okresie pryncypatu</i>	524
1. Rola prowincji	524
2. Sytuacja gospodarcza Italii w I i II w. n.e. Rozwój kolonatu	529
3. Urbanizacja Imperium i awans arystokracji prowincjonalnej	535
<i>Przemiany ustrojowe w okresie pryncypatu</i>	543
1. Senat jako czynnik opozycji ideologicznej wobec cesarzy	543
2. Reformy administracyjne i społeczne	544
3. Rola armii w życiu politycznym	549
<i>Kultura rzymska w I i II w. n.e. Przemiany religijne</i>	552
1. Literatura i sztuka w okresie pryncypatu	552
2. Przemiany religijne. Rozwój kultów wschodnich	556
3. Przeobrażenia w starej religii	559
4. Rola kultu cesarskiego	561
<i>Początki chrześcijaństwa i jego rozwój w I i II w. n.e.</i>	564
1. Źródła do historii wczesnego chrześcijaństwa	564
2. Nauczanie Jezusa i początki chrześcijaństwa	566
3. Władze rzymskie wobec chrześcijan	570
<i>Główne kierunki przemian w okresie przejściowym od pryncypatu do późnego cesarstwa (193–284 r. n.e.)</i>	572
1. Panowanie dynastii Sewerów	572
2. Najazdy Persów i Germanów w III w. n.e.	580
3. Osłabienie władzy centralnej i próby jej umocnienia	584
4. Problem kryzysu społeczno-ekonomicznego w latach 235–284 n.e.	589
5. Rozwój chrześcijaństwa w III w. n.e. Prześladowania religijne	593
III. Późne cesarstwo rzymskie	599
<i>Wprowadzenie nowego ustroju: od tetrarchii do jedynowładztwa Konstantyna Wielkiego</i>	599
1. Rządy Dioklecjana i system tetrarchii	599
2. Konstantyn Wielki i utrwalenie jedynowładztwa	605
<i>Podstawy ustrojowe późnego cesarstwa w IV w. n.e.</i>	609
1. Reformy gospodarczo-społeczne	609
2. Reforma armii i administracji	611
<i>Pozycja chrześcijaństwa. Od polityki jego uprzywilejowania (313 r. n.e.) do uznania chrześcijaństwa (katolicyzmu) za religię panującą (380 r. n.e.)</i>	616
1. Wielkie Prześladowania i ich skutki	616
2. Polityka religijna Konstantyna	617
3. Julian Apostata i próba reformy starej religii	620
4. Chrześcijaństwo religią państwową	621
<i>Kultura późnego cesarstwa</i>	624
<i>Wielka wędrówka ludów i upadek zachodniego cesarstwa rzymskiego</i>	631
1. Sytuacja w Imperium Romanum	631
2. Upadek zachodniego cesarstwa rzymskiego	634
<i>Przetrwanie cesarstwa na Wschodzie i nowe państwa germańskie na Zachodzie</i>	637
1. Sytuacja cesarstwa na Wschodzie na przełomie V i VI w. n.e.	637
2. Panowanie Justyniana Wielkiego. Dzieło rekonkwisty	638
3. Przekształcenie cesarstwa rzymskiego na Wschodzie w państwo bizantyńskie (przełom VI/VII w. n.e.)	641
4. Nowe państwa germańskie na Zachodzie	643
5. Koniec świata starożytnego	646

Słownik ważniejszych pojęć i terminów	649
Zestawienie najważniejszych dat	667
Wskazówki bibliograficzne	687
Indeks osób, bogów i postaci mitologicznych	691
Indeks nazw geograficznych i etnicznych	715